

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.3.353

UDK 811.163.41'366.581:811.111'366.581

Primljeno: 21. 06. 2022.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Marijana Prodanović, Saša Čorboloković

KA BOLJEM RAZUMEVANJU OSOBINA I PRAVILNE UPOTREBE ENGLESKOG PREZENT PERFEKTA – STRUČNI UVID I PREDLOG

Predmet ovog rada je razmatranje načina uspešnog savladavanja osobina i pravilne upotrebe engleskog prezent perfekta. Osnovni cilj rada je utvrditi status prezent perfekta u procesu prevodenja sa srpskog na engleski jezik. Zadaci rada su ukazati na nedoslednosti, ali i ponuditi predloge rešenja u nastavnom procesu posredstvom kolaborativnog podučavanja, odnosno međupredmetne saradnje. Na korpusu od 113 setova rečenica koje su sa srpskog na engleski jezik preveli studenti Anglistike za potrebe vežbi, primenom kvalitativne analize podataka, uočeno je da je upotreba engleskog prezent perfekta u tom procesu može biti nekonzistentna. Rad sugerise da bi u otkrivanju statusa prezent perfekta i pronalaženja njegovog srpskog ekvivalenta mogla pomoći implementacija kolaborativnog podučavanja koje podrazumeva međupredmetnu saradnju: zajedničku pripremu, realizaciju časova srpskog i engleskog jezika, kao i praćenje i evaluaciju savladanog.

Ključne reči: prevodenje; prezent perfekt; engleski jezik; srpski jezik; međupredmetna saradnja.

1. UVOD

Za prevodenje glagolskih oblika sa jednog jezika na drugi, vrlo je važno njihovo dobro poznavanje u svakom zasebnom jeziku, ali i u međusobno povezivanje i traženje adekvatnih prevodnih ekvivalenata. Međutim, neretko značajne i česte greške u praksi, prilikom provere znanja, svedoče o nedovoljnom poznavanju, ali i nedovoljnom povezivanju znanja iz različitih jezika. U učionicama i dalje možemo da uočimo jednu ustaljenu naviku izolovanog učenja jezika, koja će teško dovesti do

stabilnog, trajnog znanja, pa se s pravom postavlja pitanje koliko je zaista nešto usvojeno, a koliko samo trenutno zapamćeno i zaboravljeno posle prve provere.

Kako bi se navedena praksa ostavila po strani, a na njeno mesto uvela ona koja bi, ne samo pospešila razumevanje predmetne materije, nego dovela do aktivne, pravilnije i slobodnije upotrebe usvojenog, ovaj rad, u formi stručnog predloga, proisteklog iz uvida u analizirani korpus, nastoji da osvetli status engleskog prezent perfekta u procesu prevođenja sa srpskog na engleski jezik, odnosno – da ukaže na potencijalne nedoslednosti, prepreke, kao i pristupe i metode kojim bi se isti mogli izbeći ili uspešno savladati.

2. MEĐUPREDMETNA SARADNJA U NASTAVI STRANOG JEZIKA

Kolaborativno učenje, odnosno učenje u paru ili grupi, pozitivno utiče na ishode, na usvojeno znanje i veštine, ali i, tokom samog procesa učenja, na motivaciju, inhibiciju, anksioznost (Rutherford, ed. 2014). Uz podršku i pomoć školskih prijatelja, tj. drugova iz grupe, učenici će, bez obzira na predmetnu materiju, da pokažu više samopouzdanja, preuzmu inicijativu, pa čak i rizik, nekada za svoje, a nekada za dobro grupe kojoj pripadaju – što će, u konačnici, dovesti do boljitka na opštem planu. I dok se nastavnici često odlučuju da aktivnosti organizuju upravo na ovaj način – koji uključuje saradnju, čini se, sudeći po nastavnim aktivnostima koje nas okružuju, čiji smo sastavni deo, da saradnja među nastavnicima, srodna onoj kojoj su učenici izloženi, ostavlja još prostora za napredak.

Upravo ovakva međusobna saradnja se podrazumeva i u okvirima modela projektno-usmerene nastave, koji je već decenijama zastupljen u praksi mnogih nastavnika (Veselinov i, Prtljaga 2018; Mirkov 2005; Vilotijević i Vilotijević 2016; Ristanović 2018). Model je, od pre nekoliko godina, i zvanično predloženog za neizostavno sprovođenje u osnovnoj školi, gde je potvrdio svoje pozitivne strane i kada je u pitanju proces nastave stranog jezika. Međutim, na srednjoškolskom nivou, isti se model, barem zvanično, još uvek koristi u skladu sa individualnim pristupom samog nastavnika (Prodanović i Gavranović 2020).

U svetlu iskoraka na polju obrazovanja, unapređivanja kritičkog mišljenja, omogućavanja i, istovremeno, ojačavanja uvezivanja i praktične primene usvojenog – pojavljuje se i CLIL (eng. *Content and Language Integrated Learning*³), pristup u

---

³ Više o razvoju, ali i implementaciji CLIL modela u nastavi stranih jezika: <https://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2020-2023/CLILinlanguagesotherthanEnglish/tabid/4298/language/en-GB/Default.aspx>

nastavi koji zagovara upotrebu stranog jezika prilikom usvajanja drugih sadržaja (sadržaja koji pripadaju drugim predmetima i oblastima). Međutim, ideja o poznavanju različite materije i mogućnosti prenošenja iste na učenike možda nije strana učiteljima, koji sa najmlađima prolaze kroz prve godine obrazovanja, ali može biti potpuno nova, i, na prvi pogled šokantna, nastavnicima/profesorima (od viših razreda osnovog obrazovanja, pa nadalje), koji bi, uz jezik/na stranom jeziku, podučavali ne-jezičke sadržaje. Cilj ovakvog pristupa svakako je integrisanje sadržaja – povezivanje pojmova, istovremeno unapređivanje višestrukih kompetencija, međusobno osnaživanje predmeta (ne-jezički predmet razvija jezik i obratno) (Marsh et al. 2011).

Kolaboracija je neizostavni deo CLIL-a, koji je upravo nastao sa ciljem da se odgovori na savremene, sve naprednije potrebe sa kojima se susrećemo u učionicama, te da pomogne razvoju nastave jezika, ali, istovremeno, i reformi obrazovnog sistema. Čini se, pak, da primena ovog inovativnog modela zahteva (otuda i nemali broj priručnika) i posebne obuke tzv. CLIL nastavnika i tek će da pokaže svoju praktičnu vrednost.

Ono što, s druge strane, nosi osobenosti kako projektno-usmerene nastave, tako i prožimanja pojmova i kompetencija među predmetima, jeste tesna i aktivna, stvarna saradnja među nastavnicima i predmetima, ona koja bi uključila zajedničku pripremu, realizaciju, ali i praćenje, te evaluaciju savladanog. Ovakav oblik saradnje/kolaboracije bio bi celovito usaglašen i sa smernicama Saveta EU, a u vezi sa sveobuhvatnim pristupom učenju i podučavanju jezika (*Official Journal of the European Union* 2019), koji upravo naglašava važnost promovisanja takve prakse – kolaborativnog modela nastave u kojem učestvuju nastavnici jezika i drugih (jezičkih ili ne-jezičkih) predmeta.

3. PERFEKATSKA VREMENA U ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU I NJIHOV STATUS U PREVODU

Perfekatska, složena vremena u engleskom jeziku neretko predstavljaju izazov u procesu nastave, odnosno učenja ovog jezika, posebno kada ih je potrebno prevesti, tj. pravilno razumeti nameravanu poruku i pronaći odgovarajući prevodni ekvivalent u srpskom jeziku. Za perfekatske oblike, bilo da je reč o sadašnjem, prošlom ili, pak, budućem vremenskom određenju, uobičajeno se vezuje kompletiranost (zaokruženo) date radnje (prosti perfekat), odnosno durativnost (trajanje radnje, kada je reč o trajnoj formi). I dok njihova upotreba, u sistemu engleskog jezika, pronalazi mesta

na kojima bi svako drugo glagolsko vreme bilo manje podesno i opravdano, čini se da u srpskom jeziku, a kada su njihovi ekvivalenti u pitanju, ulica nije uvek jednosmerna (više kod Novakov 1988).

Prema rečima Novakova (2008: 41), teško je odrediti temporalnu granicu prezent perfekta u engleskom jeziku, budući da samo njegovo postojanje spaja trenutak govorenja sa nekim trenutkom koji se desio u prošlosti ili je zapravo započeo u prošlosti, a još uvek traje, o čemu Lič govori kao o prezent perfektu koji ukazuje na stanje do sadašnjeg trenutka, prezent perfektu kojim se ilustruje neodređena prošlost, rezultat neposredno vezan za prošlost ili navika koja doseže do sadašnjeg trenutka (Leech 2004: 33-42). Novakov, kada je u pitanju prevođenje prezent perfekta na srpski jezik navodi spektar koji uključuje, osim perfekta, i prezent, kao i aorist (2008: 43).

Posmatrajući prevodne ekvivalente u srpskom jeziku za prezent perfekat koji se odnosi na rezultat (nečega što je direktno povezano sa prošlošću), na primeru prevoda književnog teksta, Glodović (2010) potvrđuje da ne postoji jednoobrazna odluka o glagolskom vremenu koje će uvek da zameni ovakav perfekat, no da se, u srpskom jeziku, primarno u zavisnosti od semantičkog sadržaja, prepliću perfekat, prezent, uz nefrekventni aorist (2010: 19), uz napomenu da, i pored postojanja pobrojanih, srpski perfekat zauzima centralno mesto u procesu prevoda.

Referencijalna upotreba prezenta u srpskom jeziku neizostavno obuhvata opis situacija koje se dešavaju u trenutku govora, onih koje ukazuju na osobinu/opštu tvrdnju, koje su gnomskog karaktera, kao i onih koje povezuju sadašnji sa drugim (neretko prošlim) trenutkom (Novakov 1988; Piper i dr. 2005); upravo poslednje navedene radnje jesu one koje bi, po svojoj prirodi, odgovarale osobinama engleskog prezent perfekta – te ne čudi što je sadašnje vreme u srpskom jeziku ono na koje ćemo se u prevodu učestalo osloniti (npr. *Poznajem ju godinama / I've known her for ages*).

Posmatrajući prevod, ovaj put, domaćeg književnog dela, na engleski jezik, sa posebnim osvrtom na prevodne ekvivalente za raznolike upotrebe srpskog prezenta u engleskom jeziku, Pilipović (2013) pronalazi da je prezent perfekat zamena za srpski prezent u vremenskim klauzama, onda kada ukazuje na zaokruženost radnje, a da je njegov trajni oblik ekvivalent srpskom prezentu koji se odnosi na referencijalni narativni prezent, gde vidimo radnju koja je počela u ranijem trenutku, ali i dalje traje/je validna (2013: 20).

I dok tradicionalna škola gramatike perfekatske oblike vidi kao glagolska vremena, moderna škola najpre ukazuje na njihovu aspekatsku prirodu, odnosno prirodu kategorije vida (više kod: Werner 2014; Novakov 1996: 77) – koji, kada su u pitanju

srpski i engleski jezik, nemaju istu karakterizaciju. Naime, dok u engleskom jeziku nailazimo na proste/trajne, perfekatske/neperfekatske oblike, zapravo – one koje nam govore je li radnja kompletirana ili još traje, nastale kao rezultat sintaksičko-semantičkog odnosa (Comrie 1976), u srpskom jeziku pronalazimo i oblike koji su, nedvosmisleno, neretko obeleženi na morfološko-leksičkom nivou (uz upotrebu afiksa).

I pored pobrojanih razlika, možemo, bez dvojbe, da kažemo da oba sistema dele viđenje o postojanju određenih oblika kojima se opsuje totivnost i netotivnost (Živković 1959), kao i da perfekatski oblici u engleskom jeziku, što potvrđuje napred rečeno, osim temporalne osobine, nose i one koje su netemporalne prirode (više o klasifikaciji kod: Comrie 1976: 52-61); zapravo – i u engleskom jeziku pronalazimo spektar vidskih značenja – svršenost, nesvršenost, učestalost, inkoativnost (Novakov 1988: 170), za koje ne pronalazimo morfološko-leksičke mehanizme forme, no oslanjanje, kako je prethodno sugerisano, na mehanizme sintaksičko-semantičkog karaktera. U vezi sa tim, Čomski (1965, prema Novakov 1988) navodi da u engleskom jeziku pomoćnim glagolom iskazujemo vreme, ali da isti pomoćni glagol može da ilustruje i perfektivni, progresivni vid, ili, pak, oba istovremeno (1988: 175). Diferencijacija glagolskog vremena i vida nedvosmisleno je prikazana kod Komrija (1976), koji je za prvi vezao pozicioniranje glagola u stvarnom vremenu, a za drugi inherentno/unutrašnje, čak subjektivno, interpretirano kretanje datog glagola (1976: 5). Potvrdu pronalazimo još kod Belića (1958), koji kaže da

„slovenski glagolski vid ne predstavlja ništa čega ne bi moglo biti i u drugim jezicima, jer se i u drugim jezicima, makar i opisno, može iskazati ono što se iskazuje oblicima slovenskog glagolskog vida“⁴ (1958: 231).

Uporedno posmatrajući status vida u engleskom, s jedne, i srpskom, s druge strane, zaključuje se da je, pored navedenih razlika, srpski jezik rigorozniji prilikom obeležavanja vida. Naime, sam izbor glagola (lekseme), definiše potonju upotrebu vida (nastavak konstrukcije), dok u engleskom jeziku, nakon odabira vida, „govornik/pisac pristupa generiranju strukture, pri čemu se obeležje cilj najčešće izražava sintaksički, uz pomoć argumenata glagola“ (Novakov 1998: 122).

Glodović (2017) se osvrnula i na kontrastivni prikaz prošlog perfekta u engleskom jeziku i pluskvamperfekta u srpskom; naime, analizom prevodnih ekvivalenata (sa

⁴ Glagolski vid je klasifikaciona kategorija glagola koja podrazumeva podelu na nesvršene (imperfektivne), svršene (perfektivne) i dvovidske glagole. Nesvršeni mogu biti trajni (durativni) i učestali (iterativni). Što se tiče svršenih, razlikujemo: trenutno-svršene, početno-svršene, završno-svršene i neodređeno-svršene. Dvovidski glagoli mogu biti i svršenog i nesvršenog vida, što se otkriva iz samog konteksta (više kod Piper i dr. 2005).

engleskog na srpski jezik) prošlog perfekta zaključeno je da je srpski perfekat taj koji, u najvećoj meri, zauzima mesto engleskog prošlog perfekta u prevodu na srpski jezik (2017: 111-115), dok pluskvamperfekat biva gotovo potpuno marginalizovan (što ne predstavlja iznenađenje, uzimajući u obzir učestalost njegove upotrebe u savremenom srpskom jeziku uopšte).

Analizirajući upotrebu prezent perfekta na primeru veštine pisanja, kod završnih studenata anglistike (kao i dvopredmetnog programa – kineski i engleski jezik), Šućur (2017) je uočio nemali broj grešaka prilikom upotrebe ovog glagolskog vremena, ali i davanje svojevrsne prednosti drugim glagolskim vremenima u odnosu na prezent perfekat.

I dok, prema rečima Novakova (1996), prošli i budući perfekat u engleskom jeziku poseduju izraženu vremensku dimenziju, situacija nije istovetna u vezi sa sadašnjim perfektom, kojeg ćemo retko pronaći kao direktan odgovor na pitanja koja se odnose na vreme (1996: 77-78). Interpretacija njegovih osobina podložna je subjektivnom – čini se mnogo više u odnosu na sva druga glagolska vremena (oblike, ukoliko prezent perfekat tretiramo kao vidski oblik, a ne i stvarno glagolsko vreme), a budući da mu je uloga da odslika nedavnu prošlost, iskustvenu situaciju, radnju koja još traje ili, pak, rezultat (radnje/situacije) na raskrsnici sadašnjosti i prošlosti (79).

Novakov navodi i svojevrsne preduslove za govornike kojima engleski jezik nije maternji, a u vezi sa pravilnom upotrebom prezent perfekta u kontekstu – a među njima su i: postojanje veze sadašnjosti i prošlosti, koja predstavlja – iskustvo, nedavnu prošlost, rezultat u sadašnjosti ili radnju/situaciju koja još traje; nepostojanje vremenske odrednice koja je direktno vezana za prošlost (npr. juče, pre deset dana, prošle nedelje), pažnja koja se posvećuje pragmatičkom segmentu, odnosno interpretaciji nameravane poruke (1996: 82).

U procesu prevodjenja – razlike, tj. odluke u vezi sa upotrebom perfekatskog, durativnog ili prostog oblika, s jedne strane ili perfektivnog/imperfektivnog glagola s druge strane (u zavisnosti od smera prevoda) biće neretko izazovne prirode; onaj koji

„prevodi sa engleskog treba da izabere kako leksemu koja odgovara značenju, tako i leksemu koja odgovara vidskom značenju engleskog glagolskog izraza; prevodilac koji prevodi sa srpskohrvatskog mora da odabere fleksivni oblik glagola u engleskom, da obrati pažnju na objekat i priloške odredbe, kako bi preneo određeno srpskohrvatsko vidsko značenje“ (Novakov 1990: 61-62).

4. ISTRAŽIVANJE – ANALIZA I DISKUSIJA

Oslanjajući se na izložene smernice u vezi sa procesom prevođenja analizirali smo korpus sačinjen od 113 setova rečenica koje su sa srpskog na engleski jezik preveli studenti treće godine anglistike za potrebe vežbe. Materijal je prikupljen tokom akademske 2020/21. godine. Vredi napomenuti da su rečenice pružene u izolaciji – tj. van šireg konteksta, ali da je svaka od njih (izloženo u tabelama koje slede) sadržala određeni jezički element (ili, pak, potpuno odsustvo istog) koji bi trebalo da predstavlja sugestiju u vezi sa odabirom glagolskog vremena/vida u prevodu. Studenti treće godine, koji su autori rečenica koje slede dalje u radu, upoznati su, tokom dosadašnjeg obrazovanja, sa nemalim brojem osobenosti glagolskih sistema srpskog i engleskog jezika (ovome se može dodati i to da je njihovo poznavanje glagolskih vremena iz sistema engleskog jezika, kako receptivno, tako i produktivno, na veoma visokom nivou).

Ono što sledi u tabelama jesu:

Tabela 1 – ilustracija primera za prevod, uz komentar o glagolskom vremenu i upotrebi istog u srpskom jeziku, kao i rečeničnom elementu koji bi trebalo da predstavlja sugestiju/pomoć u procesu prevođenja na engleski jezik (za potrebe odabira glagolskog vremena)

Tabela 2 – mogući/očekivani prevodni ekvivalenti, uz oslanjanje na ranije ilustrovane rečenične elemente

Tabela 3 – modeli prevodakoji dominiraju korpusom (ilustrovani modeli su kvalitativno posmatrani, uz osvrt na učestale greške i potencijalno fosilizovane obrasce)

Tabela 1. Primeri rečenica za prevod (glagolsko vreme, upotreba, elementi)

Primer	Glagolski oblik i vreme	Upotreba	Element/-i od važnosti
Kada sam se sa porodicom preselio u London, svi moji prijatelji su ga već bili napustili i potražili/pronašli utočište u drugim krajevima sveta.	<i>su bili napustili</i> - pluskvamperfekat	Relativni pluskvamperfekat – da označi da se jedna radnja u prošlosti dogodila pre neke druge prošle radnje; upotreba pluskvamperfekta je, zapravo, ograničena na ovakve okolnosti	<i>već</i> – ukazuje na redosled radnji u prošlosti i potvrđuje da se jedna dogodila pre druge (napuštanje pre preseljenja)
Godinama već sanjam iste snove, još uvek nedokučive svima onima koje sam o njima obavestio.	<i>sanjam</i> – prezent	Indikativni kvalifikativni prezent – da ukaže na radnju koja se neprestano vrši, pa i u trenutku u/oko onog u kojem se o njoj govori	<i>Godinama već</i> – sugerise da proces ima svojevrstan kontinuitet, nevezano samo za trenutak kada je taj proces i pomenut
Iznenadih se kada me upita za njegovo zdravlje.	<i>Iznenadih, upita</i> – aorist	Indikativni aorist – kojim se ilustruje radnja koja se vršila/izvršila u nekom trenutku u prošlosti ili, pak, kada se o njoj govori	Nedostatak vremenske (ili druge) odrednice i ponovljena upotreba glagola u istom vremenu – nagoveštava bliskost radnje sa trenutkom govora

Tabela 2. Očekivani/mogući prevodni ekvivalenti

Primer	Očekivani prevod (predlog modela podložan modifikacijama) i tumačenje
<p>Kada sam se sa porodicom preselio u London, svi moji prijatelji su ga već bili napustili i potražili/pronašli utočište u drugim krajevima sveta.</p>	<p><i>When I moved to London with my family, all of my friends had already left it and (had) found some shelter in other parts of the world/ All of my friends had already left it and (had) found some shelter in other parts of the world when I moved to London with my family.</i></p> <p>Upotreba <i>već</i> nedvosmisleno ukazuje na asinhronu prirodu dve radnje, odnosno činjenicu da se jedna prošla radnja desila pre neke druge, takođe prošle radnje.</p>
<p>Godinama već sanjam iste snove, još uvek nedokučive svima onima koje sam o njima obavestio.</p>	<p><i>I've been having the very same dreams for years, which are still difficult to understand by all of those (I've) informed about them.</i></p> <p>Godinama već potvrđuje da je radnja/situacija počela u nekom trenutku (nismo sasvim sigurni kojem) u prošlosti, ali da i dalje traje i ostavlja traga; imajući u vidu njenu prirodu, trag, ali i činjenicu da uz drugu radnju ne stoji definisana vremenska odrednica – ali da stoji, vrlo važna odrednica – još uvek – koja je veza sa sadašnjim trenutkom, trebalo bi, upotrebom adekvatnog glagolskog vremena/vida, ukazati na bliskost sadašnjosti i druge radnje (otuda prezent perfekat, a ne perfekat).</p>
<p>Iznenadih se kada me upita za njegovo zdravlje.</p>	<p><i>It took me by surprise when she asked me about his health/I've got surprised by her (unexpected) interest for his health.</i></p> <p>Nedostatak vremenske odrednice (ali i drugih elemenata od važnosti) ostavlja prostor za odabir prostog prošlog vremena i engleskom jeziku ili prezent perfekta; premda tradicionalna gramatika (ili neki varijeteti engleskog jezika) mogu dati prednost prezent perfektu, upravo iz navedenih razloga – savremeni jezik će opravdano prihvatiti i kraći, prosti oblik, posebno uzimajući u obzir sve učestaliju potrebu za jezičkom ekonomijom.</p>

Tabela 3. Prominentni primeri iz korpusa (prevod sa srpskog na engleski jezik)

Primer	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Kada sam se sa porodicom preselio u London, svi moji prijatelji su ga već bili napustili i potražili/pronašli utočište u drugim krajevima sveta.	<i>When I moved to London with my family, all of my friends had already left it and looked for a shelter in other parts of the world.</i>	<i>When I moved to London with my family, all my friends had already left to find refuge somewhere else.</i>	<i>When I was relocated with my family, friends of mine had left it and gone to extremes, discovered refugee in other country.</i>	<i>When I moved to London with my family, all my friends had already left it and had found asylum in other parts of the world.</i>	<i>When I moved with my family to London, all my friends had already left and searched for shelter in other parts of the world.</i>	<i>When I moved to London with my family, all my friends had already left it and had taken refuge in other parts of the world.</i>
Godinama već sanjam iste snove, još uvek nedokučive svima onima koje sam o njima obavestio.	<i>I have been dreaming the same dreams for years, still incomprehensible for all those who I have informed about them.</i>	<i>I have been dreaming the same dreams for years, still unreachable to all of those who I have informed about it.</i>	<i>I have dreamt same dreams for years, still hardly achieved by those whom I informed.</i>	<i>I have been dreaming the same dreams for years, still unreachable to all those I have informed about them.</i>	<i>For years, I have been dreaming same dreams, still untouchable to all those I have informed about that.</i>	<i>I have been dreaming the same dreams for years, still unreachable to all those I have informed about them.</i>
Iznenadih se kada me upita za njegovo zdravlje.	<i>I was surprised when she asked me about his health.</i>	<i>I got surprised when she asked me about his health.</i>	<i>I have got surprised when she asked me for his health.</i>	<i>I was surprised when she had asked me about his health.</i>	<i>I felt surprised when he asked me about his health.</i>	<i>I was surprised when she had asked me about his health.</i>

Ilustrovani modeli koji predstavljaju najfrekventnije prevodne ekvivalente u analiziranom korpusu osvetljavaju status prezent perfekta, odnosno prošlog perfekta, kojeg smo u korpusu upotrebili kao kontrolni element, u procesu prevodenja sa srpskog na engleski jezik, naglašavajući potencijalno fosilizovane forme, pažnju koja se (ne) posvećuje priloškim odredbama, rečcama, ali i drugim elementima koji predstavljaju smernice, a u vezi sa upotrebom očekivanog glagolskog vremena u prevodu.

Ono što je prominentno jeste gotovo nepogrešivo prepoznavanje i upotreba engleskog prošlog perfekta (kontrolnog činioca), odnosno paralelizam na planu pluskvamperfekat u srpskom i prošli perfekat u engleskom jeziku (primer 1). Studenti, u svim analiziranim setovima, pravilno organizuju dve prošle radnje, od kojih se jedna

dešava pre druge. Razlog za gotovo nepogrešivo prepoznavanje i upotrebu prošlog perfekta (u kombinaciji sa prostim prošlim vremenom) prilikom procesa prevoda sa srpskog na engleski jezik leži u činjenici da oba sistema poseduju glagolsko vreme (pluskvamperfekat, prošli perfekat) koje se koristi u iste svrhe – tj. za izražavanje radnje/situacije koja stoji uz neku drugu prošlu radnju/situaciju i desila se pre te druge prošle radnje. Dobijeni rezultati su saglasni navodima Novakova iz 1996. godine.

Odrednica *godinama već* (primer 2), sudeći po odgovorima, na transparentan način (više od 90% pruženih odgovora) je potvrdila postojanje radnje koja je počela u nekom trenutku u prošlosti, a i dalje traje (sa vrlo naglašenom durativnošću); otuda, u prevodu nailazimo na upotrebu trajnog prezent perfekta u engleskom jeziku, koji je (kada je u pitanju glagol u drugom delu rečenice, uz koji ne pronalazimo preciznu vremensku odrednicu) kombinovan sa prostim oblikom sadašnjeg perfekta, verujemo – sa ciljem da se (uz činjenicu da vremenski okvir nije preciziran uz drugi glagol/radnju) među dve radnje koje, bez sumnje, pripadaju istom prozoru vremena, bliske su – postoji usaglašenost. Onaj manji deo primera prevoda (manje od 10%) uz *godinama već* predložio je takođe prezent perfekat, ali u prostom obliku, ne prepoznajući durativnost, posebno naglašenu upotrebom rečice. U takvim primerima, verujemo ponovo u svrhu međusobnog slaganja, drugi glagol se našao u prostom prošlom vremenu u engleskom jeziku.

Iako veza aorista i presenta u srpskom jeziku nije nepoznata (otuda se isti našao u jednom od primera rečenica na srpskom jeziku), kao ni mogućnost prezent perfekta u engleskom jeziku da se, u prevodu, nađe na mestu domaćeg aorista (primer 3), naš korpus ovu vrstu spone nije pokazao. U samo nekolicini primera (3%) pronašli smo prezent perfekat, dok sve ostale karakteriše upotreba prostog prošlog vremena u engleskom jeziku, uz sporadičnu (8% primera) kombinaciju sa prošlim perfektom, i pored toga što su oba glagola u rečenici upotrebljena u istom glagolskom vremenu – aoristu (uz razliku lica, koja je mogla dovesti do ovakve situacije – iznenadnih i upita). Navedeno je, gotovo izvesno, posledica nepostojanja aorista (vremena koje je linearni ekvivalent) u glagolskom sistemu engleskog jezika i nedovoljne pažnje koju posvećujemo korelaciji i kontrastiranju postojećeg repertoara, sa aspekta poruka koje teže da prenesu u većoj meri no morfološko-leksičkih, odnosno sintaksičkih osobenosti.

5. ZAKLJUČAK I IMPLIKACIJE

Neretko je prevodilački proces protkan brojnim izazovima. Oni mogu postati još veći ukoliko govorimo o potrebi da tragamo za jezičkim ekvivalentima (kako bismo se osetili sigurnije) onda kada oni, u apsolutnom smislu, ne postoje. Glagolska vremena predstavljaju područje koje može dovesti do nedoumica u procesu prevoda – što su potvrdili napred izloženi rezultati, koji su proistekli iz uvida u setove rečenica prevedenih sa srpskog na engleski jezik. Rezultati su, naime, potvrdili gotovo nepogrešivo prepoznavanje potrebe za određenim glagolskim vremenom u slučajevima gde su vremenske odrednice nedvosmisleni pokazatelji puta. Ono što je, pak, suptilnije iskazano, što zahteva više pažnje – osobine kao što su durativnost, odnosno finitnost, iskazane glagolskim oblikom, ali nekada i leksičkim sredstvima – ukazala su na nedovoljnu preciznost, dok je aorist, kao pripadnik domaćeg repertoara, koji ne poseduje ekvivalent u stranom repertoaru, doveo do raznolikih predloga.

Time je rad, zapravo, iako nesumnjivo ograničenog karaktera – zasnovan na odgovorima ispitanika jedne, specifične grupe – ukazao na to da postoji prostor za moguće promene u sadašnjem pristupu podučavanju glagolskih vremena, a radi sticanja funkcionalnijeg i trajnijeg znanja. Kako bi se i nedoslednosti i omaške poput onih izolovanih iz korpusa (koje mogu postati i trajne greške) sprečile, jedan od načina u osposobljavanju učenika za aktivnu primenu umesto pasivnog prepoznavanja prezent perfekta mogao bi da leži u drugačijem organizovanju nastavnog procesa, odnosno časova jezika.

Kontinuiranim kontrastiranjem pojmova koji dolaze dva jezika, uz prikaz njihove stvarne upotrebe, ali i međusobnog odnosa, učenici bi mogli da razviju kritičko i logičko mišljenje i da se vremenom osposobe za adekvatno prevodenje u skladu sa datomkomunikativnom situacijom. Navedeno se može postići, a u skladu sa zahtevima savremene nastave, posredstvom međupredmetne saradnje između nastavnika srpskog i engleskog jezika kroz osmišljavanje zajedničkih časova, uz prednost aktivnostima sa konkretnim komunikativnim situacijama (i na srpskom i na engleskom) i porukama koja treba da se prenesu sa osnovnim ciljem ne samo pasivnog prepoznavanja nego i aktivne upotrebe. Shodno tome, neka buduća istraživanja bi mogla da obuhvate i druge ciljne grupe: učenike osnovnih i srednjih škola, primere iz različitih književnoumetničkih stilova, ali i zadatke različitog tipa i nivoa težine (od otvorenih esejskih do zatvorenih višestrukog izbora), kojima bi bili izloženi nakon kolaborativnog podučavanja, a kojim bi se proverilo u kojoj meri je savladano gradivo.

LITERATURA

1. Belić, Aleksandar (1958), *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku I*, Nolit, Beograd
2. CLIL in languages other than English – Successful transitions across educational stages; dostupno na: <https://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2020-2023/CLILinlanguagesotherthanEnglish/tabid/4298/language/en-GB/Default.aspx>
3. Comrie, Bernard (1976), *Aspect: an Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge University Press, Cambridge
4. Glodović, Anica (2010), "Engleski prezent perfekt sa značenjem rezultata i njegovi srpski ekvivalenti", *Nasleđe*, 15(2), 9-20.
5. Glodović, Anica (2017), "Jedan osvrt na glagolsko vreme i vid u engleskom i srpskom jeziku", U: Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić (ur.). *Jezik, književnost, vreme: Jezička istraživanja*, Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, 103-116.
6. Leech, Geoffrey (2004), *Meaning and the English Verb*, Longman, London
7. Marsh, David et al. (2011), *European Framework for CLIL Teacher Education*, European Commission, Brussels
8. Mirkov, Snežana (2005), "Uloga metakognitivnih procesa u razvijanju strategija učenja", *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 37(1), 28-44.
9. Novakov, Predrag (1988), "Glagolski vid i engleski jezik u anglističkoj literaturi", *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti*, Sveska 9, 170-180.
10. Novakov, Predrag (1990), "Glagolski vid u engleskom i srpskohrvatskom – nekoliko zapažanja o prevođenju", *Multikulturalnost i zajednički kulturni prostor, IV zbornik radova Društva za književnost i kulturu Jugoslavija-Kanada*, Beograd, 59-62.
11. Novakov, Predrag (1996), "Inherentna i kontekstualna značenja engleskog prezent perfekta", *Godišnjak filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 24, 77-82.
12. Novakov, Predrag (1998), "Mogući vidski parametri u engleskom i srpskom jeziku", *VI Simpozijum – Kontrastivna jezička istraživanja*, 119-124.
13. Novakov, Predrag (2008), *Anglističke teme*, Futura publikacije, Novi Sad
14. Official Journal of the European Union 2019: *COUNCIL RECOMMENDATION of 22 May 2019 on a comprehensive approach to the teaching and learning of languages* (2019/C 189/03)

15. Pilipović, Vesna (2013), "The Serbian Present and Its English Equivalentents in a Narrative Text", *Facta Universitatis – Linguistics & Literature*, 11/1, 13-21.
16. Piper, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović (2005), *Sinstaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica*, Matica srpska, Novi Sad
17. Prodanović, Marijana, Valentina Gavranović (2020), "Razvijanje jezičkih veština učenika kroz projektno usmerenu nastavu stranog jezika struke – studija slučaja", *Inovacije u nastavi*, XXXIII/4, 136-145.
18. Ristanović, Dušan (2018), "Učenička percepcija saradnje u projektnom modelu nastave prirode i društva", *Inovacije u nastavi*, 31 (4), 60–73.
19. Rutheford, Stephen (ed.) (2014), *Collaborative learning: Theory, strategies and educational benefits*, Nova Science Publishers, New York
20. Šućur, Srđan (2017), "Interferencija srpskog jezika u upotrebi sadašnjeg perfekta", *Nauka i stvarnost*, 1(11), 337-348.
21. Veselinov, Danica, Snežana Prtljaga (2018), "Projekt metoda kao činilac podsticanja kreativnosti kod darovite dece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta", u: Grozdanka Gojkov, Aleksandar Stojanović (ur.), *Darovitost i kreativnost – razvojna perspektiva kreativne performanse*, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“, Vršac, 290–300.
22. Vilotijević, Mladen, Nada Vilotijević (2016), *Modeli razvijajuće nastave I*, Učiteljski fakultet, Beograd
23. Werner, Valentin (2014), *The Present Perfect in World Englishes – Charting Unity and Diversity*, University of Bamberg Press, Bamberg
24. Živković, Sreten (1959), "Podjela glagola po vidu (aspektu)", *Jezik: Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 8/1, 23-28

TOWARDS BETTER UNDERSTANDING OF PRESENT PERFECT CHARACTERISTICS AND USAGE – PROFESSIONAL INSIGHT AND SUGGESTION

Summary

Taking into consideration delicate nature of translation, and the fact that the process could easily trigger (both positive and negative) language transfer, this paper aims to shed some light on the status of the Present Perfect Tense in the process of translating from Serbian into English. Relying on the corpora od data comprising 113 sets of sentences, translated by students majoring in English, we tried to identify the how frequent the usage of Present Perfect is. Apart from that – we aimed to determine which verbs forms (tenses used in context) in Serbian eventually become Present Perfect in English, and whether decisions of such a kind are consistent. The qualitative analysis proved evasive nature of English Present Perfect; namely, it was shown that, despite some lexical hints used in Serbian sentences, the usage of Present Perfect was inconsistent. In conclusion, the paper suggests the implementation of collaborative teaching practices, with the goal of activating critical thinking, contrastive analysis and thus improving students' understanding, as well as their active usage of acquired grammatical notions.

Key words: translation; Present Perfect; English; Serbian; collaborative teaching

Adrese autora

Authors' address

Marijana Prodanović
Univerzitet Singidunum
mprodanovic@singidunum.ac.rs

Saša Čorboloković
Univerzitet Singidunum
scorbolokovic@singidunum.ac.rs

